

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยผู้หญิงกับบทบาทความเป็นโนนวนิยายไทยตั้งแต่พ.ศ.2510 -2546 ได้คัดเลือกนวนิยายที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่รวมทั้งสิ้น 74 เรื่อง โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ตามชนบและแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ตามแนวสตรีนิยมเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคมไทยช่วง 36 ปีที่มีผลกระทบต่อแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่อย่างหลากหลาย อันอาจแบ่งเป็นหัวข้อได้ดังนี้

5.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่

5.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่แนวชนบ จะเห็นได้ชัดถึงการสืบทอดภาพของแม่ในอุดมคติ ที่รักลูกยิ่งชีวิต เสียสละและอดทนเพื่อลูกได้ทุกอย่าง การผดุงรักษาคุณธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดี ตลอดจนการดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นแม่ด้วย ความรักของแม่มาจากความเชื่อพื้นฐานเรื่องสัญชาตญาณความเป็นแม่ อันนำมาซึ่งความรู้สึกที่ดีงามของความเป็นหญิงคือการมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น นอกจากนั้นความเชื่อเรื่องความรักที่บริสุทธิ์ของแม่ยังนำมาซึ่งความศรัทธาในความเป็นมนุษย์ ซึ่งคติทางพุทธศาสนาเถรวาทได้เสริมความคิดเรื่องความเป็นแม่แนวชนบให้หนักแน่น ด้วยคำสอนที่ให้เทิดทูนพระคุณของแม่ และความรักที่แม่มีต่อลูกซึ่งลูกได้ตระหนักจะยกระดับคุณธรรมในจิตใจได้ ความรักของแม่จึงนำมาซึ่งความสงบและผดุงความดีในสังคมด้วย

5.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ตามแนวทางสตรีนิยม เป็นแนวคิดที่เข้ามาในสังคมไทยปรากฏในนวนิยายช่วงนี้ 3 ประเด็น อันได้แก่ การปฏิเสธความเป็นแม่ ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่กับอำนาจรัฐ และอำนาจความเป็นแม่ โดยมีความต่อเนื่องในการนำเสนอในนวนิยายมาตลอด 36 ปี

การปฏิเสธความเป็นแม่ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนหรือเป็นการปฏิเสธในเชิงกายภาพคือการทำแท้งและการทอดทิ้งลูกของตัวเองและที่เป็นนามธรรมหรือเป็นการปฏิเสธทางอุดมการณ์คือเป็นปฏิกริยาของผู้หญิงที่ต้องการจะตอบโต้กับวินัยทางสังคมที่เป็นกรอบกำหนดผู้หญิงผ่านการสร้างคุณสมบัติของความเป็นแม่ หรือคือการต่อต้านทางคุณธรรมที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องมี ภาพที่ปรากฏในนวนิยายแม่ที่ทำแท้งหรือถูกทอดทิ้งจะจมกับความทุกข์ความรู้สึกผิดตามอุดมการณ์

ความเป็นแม่ที่ถูกครอบงำอยู่ อีกทั้งก็ขัดต่อหลักคำสอนทางพุทธศาสนาถึงหน้าที่ของแม่และการฆ่าซึ่งเป็นศีลข้อแรก ส่วนแม่ที่ทำทนายอุดมการณ์ความเป็นแม่และปฏิเสธความเป็นแม่เริ่มจากการปฏิบัติตามแนวทางสตรีนิยมเพิ่งปรากฏในนวนิยายปี พ.ศ.2539 จากเรื่อง *แดดหนาว* แต่บทสรุปที่เกิดขึ้นกับแม่ที่ทำทนายเหล่านี้พบว่าไม่มีพื้นที่ให้ผู้หญิงที่กล้ากระทำเช่นนี้อยู่ในสังคมได้หรือถึงอยู่ได้ก็ไม่มีความสุขในชีวิต

ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่ผ่านรัฐชาติ โดยหลักการรัฐควบคุมวินัยด้านวัฒนธรรมในหมู่ผู้หญิงเพื่อสร้างพลเมืองผ่านการควบคุมร่างกายของผู้หญิง นอกจากนั้นความเป็นแม่ยังหมายถึงความผูกพันกับแผ่นดินถิ่นเกิดและวัฒนธรรมของชนชาติที่เกิดขึ้นในจิตใจอันเป็นที่มาของการปลูกฝังความเป็นอุดมการณ์รักชาติและหวงแหนวัฒนธรรมที่รัฐได้ประโยชน์ด้วย ในนวนิยายปรากฏแนวคิดเรื่องการต่อต้านอำนาจรัฐตั้งแต่ช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และทวีความเข้มข้นขึ้นจึงถึงช่วงพ.ศ.2540

อำนาจของความเป็นแม่เป็นอำนาจที่สังคมกำหนดให้ผู้หญิงต้องมีในฐานะของผู้อบรมเลี้ยงดูลูกและดูแลบ้าน และด้วยอำนาจความเป็นแม่นี้เองที่ทำให้ผู้หญิงพึงใจในความเป็นหญิงที่รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัว ในนวนิยายไทยสะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจที่เกินเลยและอำนาจที่พอเหมาะโดยสัมพันธ์กับยุคสมัยเพื่อเป็นอุทาหรณ์ว่าอำนาจในขอบเขตที่แม่จะใช้ได้มีจำกัด และจะต้องใช้อย่างมีศิลปะจึงจะสามารถควบคุมผลแห่งการใช้อำนาจได้ อย่างไรก็ตามในนวนิยายได้แสดงถึงอำนาจของความเป็นแม่ในสังคมและวัฒนธรรมไทยที่มาพร้อมกับบทบาทหน้าที่ของความเป็นหญิงในระยะเวลาที่ยาวนานตราบชั่วชีวิตของแม่ ลูกยินยอมให้แม่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือเป็นที่ปรึกษาในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจให้เสมอ และแม่ถือเป็นหน้าที่แม่ที่จะต้องช่วยเหลือลูกไม่ว่าลูกจะร้องขอหรือไม่ก็ตามและไม่ว่าลูกจะในวัยใดก็ตาม

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่กับชนชั้น เพศสถานะ และสถานะทางสังคม

บทบาทความเป็นแม่ของผู้หญิงปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมไทย ตั้งแต่พ.ศ. 2510 – 2546 พิจารณาจากการปรับเปลี่ยนความเป็นแม่ทางสังคมออกเป็น 4 ช่วง คือช่วงพ.ศ. 2510 – 2519 เป็นช่วงที่มีการปะทะกันทางค่านิยมของแม่ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงโดยยึดอุดมการณ์ความเป็นแม่ของชนชั้นกลางเป็นมาตรฐาน นำเสนอและตั้งคำถามเกี่ยวเพศวิถีของผู้เป็นแม่ และความสามารถพึ่งพาตัวเองได้ จึงเรียกแม่ยุคนี้ว่า แม่ยุคเสรีนิยม ช่วงพ.ศ.2520 - 2530 การพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจส่งผลต่อแม่โดยตรง ส่งเสริมสถานภาพสตรีด้วยการให้โอกาสทางการศึกษาและยอมรับบทบาทอาชีพของผู้หญิง แต่ขณะเดียวกันแม่ก็ยังมีภาระในครอบครัว

เรียกยุคนี้ว่าแม่ยุคพัฒนาสตรี ช่วงพ.ศ. 2530 – 2540 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจเติบโตแบบก้าวกระโดด ค่านิยมทางวัตถุและบริโภคนิยมทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไป มีการเร่งเร้าให้ทบทวนคุณค่าของสถาบันครอบครัวเพื่อยึดโยงสังคมที่มีการเปลี่ยนสูง ยุคนี้จัดว่าเป็นแม่ยุคเรียกหรือสถาบันครอบครัว และช่วงพ.ศ.2541 – 2546 การยอมรับความหลากหลายของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมและแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนส่งผลให้เกิดการยอมรับในความเป็นแม่ที่หลากหลาย อุดมการณ์ความเป็นแม่อยากยืดหยุ่นได้ถ้ามีเหตุผลมารับ นวนิยายในช่วง 36 ปีนี้ แสดงพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ที่ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทในสังคมไทยโดยภาพรวม ดังนี้

5.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่กับชนชั้น ในนวนิยายได้เห็นถึงการเลื่อนไหลเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับความเป็นแม่ทั้งในระดับชนชั้นสูงและชนชั้นล่างเกี่ยวกับอุดมการณ์ความเป็นแม่โดยอิงตามมาตรฐานของชนชั้นกลางเป็นหลัก ความเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปตามบริบททางสังคมที่ชนชั้นกลางขยายปริมาณขึ้นในสังคมเมือง นอกจากนั้นยังได้เห็นว่ามีแม่ระดับชนชั้นล่างก็มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นของลูก ด้วยการส่งเสริมให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงหรือสนับสนุนให้ลูกสาวเป็นภรรยาของผู้มีฐานะ และความเป็นแม่อาจทำให้ผู้หญิงเป็นผู้นำได้ดีกว่าผู้ชายก็เป็นไปได้

5.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่กับเพศสถานะ ในนวนิยายแสดงความเสียเปรียบของผู้หญิงมาโดยตลอด และการถูกผู้ชายใช้ความเหนือกว่าเอาเปรียบไม่ว่าจะเป็น นายจ้าง สามี ลูกหรือ พ่อในระบบชายเป็นใหญ่ การนำเสนอในนวนิยายแสดงออกทั้งการตอบโต้ด้วยการปฏิเสธความเป็นแม่ทั้งในเชิงคุณภาพคือการทำแท้ง และเชิงอุดมการณ์คือปฏิเสธเพศวิถีและคุณธรรมที่กำกับผู้หญิงที่ดี สันคลอนขนบของแม่แบบเดิมด้วยการนำเสนอความปรารถนาทางเพศของผู้เป็นแม่ และตอกย้ำอำนาจของแม่โดยชี้ให้เห็นขอบเขตของการใช้อำนาจในครัวเรือนและอำนาจแฝงที่อาจอยู่เหนือผู้ชายได้

5.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่กับสถานะทางสังคม บริบททางสังคมมีส่วนทำให้เกิดการปรับตัวระหว่างพื้นที่ในครอบครัวและพื้นที่สาธารณะของผู้หญิง การยอมรับในความสามารถในอาชีพการงานของผู้หญิงทำให้สถานภาพของผู้หญิงดีขึ้น แต่ก็เพิ่มภาระให้ผู้หญิงต้องแบกรับทั้งงานในครอบครัวและงานอาชีพในภาวะที่กดดันเพราะจะต้องรับผิดชอบทั้งสองทาง ละวางทางใดทางหนึ่งไม่ได้ ความเป็นแม่เป็นอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่สร้างจากความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกสาว

5.3 บริบททางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นแม่

เมื่อพิจารณาการผลิตซ้ำ ต่อรอง และสืบทอดความเป็นแม่ในสังคมไทยช่วงพ.ศ. 2510 – 2546 พบปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเป็นแม่ในสังคมมี 4 อย่าง ได้แก่

5.3.1 ความเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทางสังคม กระแสความเจริญทางเศรษฐกิจประกอบกับนโยบายการพัฒนาสตรีส่งผลให้ผู้หญิงได้รับโอกาสและสิทธิเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันก็เพิ่มภาระให้แก่แม่ที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการครอบครัวโดยตรงที่ได้กล่าวไปแล้ว ยิ่งความเจริญหรือการพัฒนาใด ๆ มีผลต่อสถาบันครอบครัวภาระหน้าที่ที่ยังตกหนักอยู่กับแม่ ตามความคาดหวังของสังคม โดยที่นโยบายภาครัฐอาจสนับสนุนด้วยการออกกฎหมาย เช่น กฎหมายลาคลอดได้ 90 วัน

5.3.2 ความคิดสตรีนิยม และความรู้ทางสตรีศึกษา ความคิดตามแนวทางสตรีนิยม และความรู้ทางสตรีศึกษาที่แพร่หลายในสังคมไทยในนวนิยายช่วงที่ศึกษาส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาต่อความเป็นแม่ที่ถือว่าค่าจุนระบบปีตาริปไต โดยนำเสนอด้วยการตอบโต้หรือตั้งคำถามที่ท้าทายความเป็นแม่ตามขนบเดิม ขณะเดียวกันก็ความคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ในขนบเดิมนำมาแย้งความคิดสตรีนิยมปรากฏในนวนิยายด้วย

5.3.3. วาทกรรมวันแม่ การจัดงานวันแม่แห่งชาติที่เริ่มจากภาคเอกชนและสานต่อในภาครัฐ ทำให้เกิดการตอกย้ำวาทกรรมพระคุณแม่ทุกปี โดยใช้เพลง"คำน่านม"ซึ่งแต่งไว้ก่อนหน้าวันแม่เป็นเพลงหลัก ต่อมาเมื่อเพลง"อิมฮุ่น"ที่แต่งขึ้นเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แต่มีเนื้อหาแสดงความรักความผูกพันที่แม่มีต่อลูกอย่างกินใจ ประดิษฐ์กรรมอันเนื่องมาจากวันแม่นำไปสู่กิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกันนอกจากการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การให้รางวัลแม่ดีเด่นแห่งชาติ ตลอดจนแม่ตัวอย่างของสถาบันหรือองค์กรต่าง ๆ ในสังคม กิจกรรมทางศาสนา ให้ไปกราบเท้าแม่ด้วยดอกมะลิที่ถูกประดิษฐ์สร้างให้เป็นสัญลักษณ์วันแม่ นิตยสารต่าง ๆ ก็จัดทำฉบับวันแม่เป็นพิเศษ การลดราคาหรือส่งเสริมการขายสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวกับแม่และเด็กในช่วงวันแม่ ฯลฯ ประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมเหล่านี้เน้นย้ำให้ผู้หญิงตระหนักในบทบาทและหน้าที่สำคัญที่ตนจะต้องทำในฐานะแม่ วันแม่จึงมีส่วนทำให้ผู้หญิงอยากเป็นแม่ด้วย

5.3.4 การต่อสู้ทางวัฒนธรรมและการเรียกร้องอัตลักษณ์พื้นถิ่น กระแสของการแสวงหาอัตลักษณ์และรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมนำเอาความเป็นแม่เป็นสัญลักษณ์ของความรักถิ่น และการหวงแหนแผ่นดินเกิดเพื่อปลูกเร้าท้องถิ่นนิยมหรือชาตินิยม

5.4 ทักษะของผู้เขียนเกี่ยวกับความเป็นแม่

ในนวนิยายแสดงทักษะของนักเขียนที่นำเสนอความเป็นแม่ที่น่าสนใจดังนี้

5.4.1 **สีฟ้า** เป็นนักเขียนที่สนใจความเป็นแม่โดยเฉพาะยุคแรก ๆ ที่เริ่มมีชื่อเสียง สีฟ้า นำเสนอค่านิยมของแม่ชนชั้นสูงที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามมาตรฐานความเป็นแม่ของชนชั้นกลาง ในท่าทีที่แข็งขัน และประนีประนอมยอมรับในที่สุด นับได้ว่าสีฟ้านำเสนอความเป็นแม่จาก ประสบการณ์ในสถานะทางสังคมของเธอที่ดำรงศักดิ์หม่อมหลวงโดยกำเนิด และผ่านการ เปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องชนชั้นตามวัยและประสบการณ์ชีวิต

5.4.2 **ทมยันตี** จากนวนิยายแนวพาฝันในยุคเริ่มแรกของงานเขียน เมื่อเริ่มมีชื่อเสียง เป็นนักเขียนยอดนิยม ทมยันตีแสดงความสนใจประเด็นผู้หญิงโดยเสนอแนวคิดเรียกร้องสิทธิและความเท่าเทียมกันของผู้หญิงกับผู้ชาย ต่อต้านการเอาเปรียบของผู้ชาย และนำเสนอการต่อสู้ของผู้หญิง แต่เมื่อวัยล่วงไปพร้อมประสบการณ์ชีวิตที่เพิ่มขึ้น ทมยันตีลดระดับความแรงในการเสนอ ความคิดกลับมาทบทวนความเป็นแม่แล้วนำเสนอว่าความเป็นแม่เป็นจิตวิญญาณของความเป็น หญิงที่ควรรักษาไว้

5.4.3 **โบตัน** โบตันเป็นนักเขียนที่นำเสนอภาพแม่ระดับชนชั้นล่างอย่างสมจริงในท่าทีที่ เข้าใจปัญหาที่แม่ชนชั้นล่างต้องเผชิญอย่างเห็นอกเห็นใจ แม่ในนวนิยายของโบตันมักไม่ใช่แม่ที่ ดีพร้อมเสมอไป แต่กรอบความคิดของแม่ที่ดีโบตันก็ยังยึดมั่นตามมาตรฐานชนชั้นกลาง

5.4.4 **กฤษณา อโศกสิน** ภาพแม่ชนชั้นกลางที่กฤษณา อโศกสินนำเสนอมีฐานะและ ความเป็นอยู่ที่ดี ปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่มักเป็นปัญหาความล้มพันท์ในครอบครัว ท่าทีที่แสดงออก ในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสินต่อแม่ชนชั้นล่างแสดงถึงการถือตัวของชนชั้นกลางระดับสูง ที่ เห็นว่าชนชั้นล่างเป็นคนละพวกคนละกลุ่มที่มีวิถีชีวิตและค่านิยมคนละทางกับพวกตน

5.4.5 **สุจินดา ชันตยาภรณ์ และ ชลัมพูน ชลลล** นักเขียนสตรีนิยมทั้งคู่นำเสนอ ปฏิกริยาที่มีต่อความเป็นแม่ในทางสตรีนิยมด้วยการแสดงออกในเชิงปฏิเสธไม่ยอมรับความเป็น แม่ที่สังคมกำหนดให้ โดยนำเสนอฝ่ายกลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้หญิงที่ไม่ปะติดปะต่อกัน แต่นว นิยายของเธอสะท้อนว่าความคิดเรื่องการปฏิเสธความเป็นแม่ยังแทบจะเป็นไปไม่ได้ในสังคมไทย

5.4.6 **รพีพรและประชาคม ลุนาชัย** เป็นนักเขียนชายที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับ ความเป็นแม่ในท่าทีที่เห็นอกเห็นใจบทบาทหน้าที่ที่แม่รับผิดชอบ และเห็นด้วยว่าสังคมเอาเปรียบ ผู้หญิง ขณะเดียวกันก็กระตุ้นผู้หญิงให้กล้าที่จะเรียกร้องและทวงสิทธิอันชอบธรรมของตนเอง โดยจัดวางตัวเองในจุดยืนที่เหมาะสมโดยอาศัยสถานภาพแม่เป็นหลัก

5.4.7 **ว.วินิจฉัยกุล** นำเสนอความสำคัญของแม่ที่มีต่อครอบครัว และในฐานะแม่การ เสียสละเพื่อครอบครัวต้องมาเป็นอันดับแรก และชี้ให้เห็นว่าการเลี้ยงดูของแม่ส่งผลต่อบุคลิกภาพ อันจะมีผลต่อชะตากรรมของผู้เป็นลูกในอนาคต

ตลอดระยะเวลา 36 ปีนับแต่พ.ศ.2510-2546 นวนิยายไทยได้นำเสนอความเป็นแม่ว่าเป็น บทบาทสำคัญที่สังคมกำหนดให้ผู้หญิงมี โดยสืบทอด และผลิตซ้ำแนวคิดเรื่องความเป็นแม่ใน หลายมิติ นับแต่แม่ผู้ให้กำเนิด ผู้เลี้ยงดู และผู้อบรมบ่มนิสัย ในนวนิยายเหล่านี้ผู้เขียนแสดง ปัญหาและตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นแม่โดยแสดงความขัดแย้งระหว่างอุดมคติของแม่ที่ดีกับ ผู้หญิงในฐานะปัจเจก การดิ้นรนแข็งทืนของผู้หญิงที่จะไม่เป็นแม่ปรากฏบ้างเพียงเล็กน้อย แต่ ส่วนใหญ่แล้วในนวนิยายจะมักสร้างอารมณ์ให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกซาบซึ้งกินใจในความรักอัน ยิ่งใหญ่ของแม่ และมีส่วนปลุกฝังให้ผู้อ่านเล็งเห็นคุณค่าของความรักอันยิ่งใหญ่ของแม่

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในวรรณกรรมไทยยังมีแนวทาง ที่น่าใจจะศึกษาค้นคว้าได้อีกหลายประการ ดังนี้

1. การศึกษาวเคราะห์ผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น เรื่องสั้น บทกวี เรื่องเล่า ที่เป็นประเภทงานเขียนที่นักเขียนกลุ่มสตรีนิยมนิยมใช้นำเสนอ แนวคิดมากกว่า จึงอาจจะเห็นปฏิกิริยาที่มีต่อวาทกรรมความเป็นแม่ในสังคมที่ต่างออกไป
2. การศึกษาเฉพาะบทบาทความเป็นแม่ในวรรณกรรมที่ไม่จำกัดด้วยเพศสภาพ แต่พิจารณาจากคุณสมบัติของความเป็นแม่
3. การศึกษาเปรียบเทียบผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในทัศนะนักเขียนชายกับ นักเขียนหญิง